

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Gränslandsproblematiken

En studie om problematiken kring de elever som
befinner sig i gränslandet
mellan grundskolan och särskolan

Ingegärd Hasslöf
Lena Lindqvist

Examensarbete, 15 hp, inom det specialpedagogiska programmet

Nivå: Grundnivå

Termin/år: Ht 2007

Handledare: Susy Forsmark

Examinator: Inga-Lill Jakobsson

Abstract

Arbetets art: Examensarbete, 15 hp, inom det specialpedagogiska programmet
Titel: Gränslandsproblematiken – En studie om problematiken kring de elever som befinner sig i gränslandet mellan grundskolan och särskolan
Författare: Ingegärd Hasslöf och Lena Lindqvist
Handledare: Susy Forsmark
Examinator: Inga-Lill Jakobsson
Nyckelord: gränslandsproblematik, grundskola, särskola, särskoleinskrivning

Bakgrund

Efter att ha tagit del av att särskoleinskrivningarna ökat de senaste åren ville vi ta reda på vad denna ökning beror på. Då det visat sig att det är eleverna i grundsärskolan, i synnerhet de elever som befinner sig i gränssonen mellan grundskola och särskola, som ökat ville vi titta närmare på denna problematik.

Syfte

Syftet med vår undersökning var att kritiskt granska särskoleinskrivningsrutinerna med särskilt fokus på de elever som befinner sig i gränslandet mellan grundskolan och särskolan. Våra frågeställningar var:

På vilka grunder skrivs en elev in i särskolan?

Vem har makten att besluta om elevens framtid?

Hur ser pedagoger och psykologer ute i verksamheten på problematiken kring de elever som befinner sig i gränslandet mellan grundskolan och särskolan?

Metod

Vår undersökning bestod av en teoretisk och en empirisk del. I den teoretiska delen granskade vi kommunens särskoleinskrivningsrutiner och vad som sägs i styrdokumentet om vilka elever som tillhör särskolans elevgrupp. Vi försökte även fånga några forskares syn på gränslandsproblematiken. I den empiriska delen valde vi att göra ett antal kvalitativa intervjuer med psykologer och pedagoger för att få en bild av den sociala verkligheten och hur man ser på problematiken där. För att upptäcka eventuella skillnader valde vi att besöka två olika verksamheter i samma storstadskommun.

Resultat

Resultatet visade att man ute i de båda verksamheterna följde kommunens särskoleinskrivningsrutiner och gjorde de utredningar och tester som föreskrivs. När det gäller barnen i gränslandet handlar det ändå alltid om tolkningar. Vi mötte engagerade pedagoger och psykologer som försökte hitta den bästa skolsituationen för den aktuella elevgruppen. Uppnåendemålen visade sig ha en stor betydelse när det gällde valet av skolform. Såväl psykologer som pedagoger tog upp särskolans dilemma att å ena sidan ge eleven en lugnare, tryggare skolgång med omhändertagande på sikt och å andra sidan medverka till att eleven blir stämplad och avskild från klassen. Alla tog upp fördelarna med att de båda skolformerna närmade sig varandra och nu befinner sig under samma tak. I vår undersökning framkom, enligt psykologerna, att en hel del föräldrar använt sin rätt att ifrågasätta ”experternas” råd när det gäller valet av skolform.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Vilka barn fokuserar vi på och var hittar vi dem?	2
2 Syfte	3
3 Teori	3
3.1 Kritisk teori.....	3
3.2 En hermeneutisk tolkning utifrån ett sociokulturellt perspektiv	4
4 Litteraturgenomgång	5
4.1 En historisk tillbakablick.....	5
4.1.1 Minimikurser och hjälpklasser	5
4.1.2 Särskolan och en skola för alla.....	5
4.1.3 Särskolans plats i det svenska skolsystemet.....	6
4.2 Särskolan idag	6
4.2.1 Aktuella styrdokument	6
4.2.2 Mottagandet i särskolan	8
4.2.3 Skolverkets analys.....	8
4.3 Aktuell forskning.....	9
4.3.1 Ökning av andel elever till särskolan	9
4.3.2 Rätten att fatta beslut om elevens framtid	11
4.3.3 Några forskares syn på utsortering och en skola för alla	12
5 Metod	15
5.1 Metodval.....	15
5.2 Urval	15
5.3 Intervjuerna	16
5.4 Reliabilitet	17
5.5 Validitet	17
5.6 Etik.....	18
5.7 Generaliserbarhet.....	18
5.8 Analysen	19
6 Resultat	20
6.1 Tester och utredningsrutiner	20
6.2 Om ökningen av antal särskoleinskrivningar.....	21
6.3 Föräldrarnas rätt att välja	22
6.4 Gränslandsproblematiken	23
6.4.1 Fördelar med en särskoleinskrivning	23
6.4.2 Nackdelar med en särskoleinskrivning	24
6.4.3 Särskolan idag	24
7 Diskussion	27
Referenser	30
Bilagor	

1 Inledning

1.1 Bakgrund

De elever som befinner sig i gränzonen mellan grundskola och grundsärskola kommer alltid att vara i behov av mycket stöd oavsett vilken skolform man väljer. Som det ser ut idag så innebär detta val stora skillnader i hur elevens fortsatta skoltid och framtid kommer att se ut.

Som blivande specialpedagoger är det viktigt att vi känner till och fördjupar oss i hur utredningar och arbetet kring särskoleplaceringar går till. För att uppfattas som trovärdiga och professionella är det viktigt att vi, i mötet med elever och föräldrar, kan visa på att detta arbete är seriöst och att inga beslut fattas godtyckligt. Vi vill därför följa den diskussion som föregår en inskrivning i särskolan. I våra tidigare undersökningar har det framkommit att det finns en risk att föräldrar till elever i behov av särskilt stöd känner sig mer eller mindre tvingade att tacka ja till en särskoleplacering för att få mer och bättre stöd. Vi har ibland frågat oss om denna placering varit riktig eftersom särskolan främst är avsedd för elever med utvecklingsstörning. Å andra sidan har vi sett exempel på elever där man från skolans sida varit övertygade om att en särskoleplacering vore det bästa, men där föräldrarna sagt absolut nej.

Vi har båda arbetat i mångkulturella rektorsområden. Många frågor har genom åren handlat om bedömningar kring elever som på något sätt avviker och hamnar i kläm mellan grundskola och särskola. Vi har därför varit intresserade av vad som gör att eleven skrivs in i den ena eller andra skolformen och vilka konsekvenser detta får. Att det finns tveksamheter kring särskoleinskrivningar är inget specifikt problem för elever i mångkulturella områden, men vi misstänker att språksvårigheter och kulturkrockar ytterligare försvårar utredningsarbetet kring dessa barn.

Vi har följt debatten om hur antalet elever som skrivs in i särskolan fortsätter att öka. I Dagens Nyheter har man kunnat läsa olika artiklar där man tagit upp problematiken om att svagbegåvade som inte är utvecklingsstörda skrivs in i särskolan ("Invandrarbarn i särskolan utan skäl", 2003; "Fler elever i särskolan. Missbedömningar en av orsakerna till lavinartad ökning, enligt Skolverket", 2005). Så sent som i år skriver Jahanmahan (2007) att kommuner och myndigheter bryter mot skollagen när de placerar slarvigt utredda, icke diagnostiserade barn, i särskolan för att lösa resursproblem. Jahanmahan, magistrand i interkulturell pedagogik vid Centrum för interkulturell forskning, påstår att barn med invandrarbakgrund placeras i särskolan oftare än svenska barn och beskriver olika förklaringsmodeller till vad det beror på. Han menar att särskolan är en bra och nödvändig institution för dem som är utredda och diagnostiserade, men att majoriteten av barn med annan kulturell bakgrund saknar en fastställd diagnos.

Elever med invandrarbakgrund är alltså en av de grupper som pekas ut då man försöker förklara ökningen av andel elever i särskolan, men det finns också andra förklaringar. I våras kunde vi läsa en debattartikel i Göteborgs-Posten ("Detta är ingen skola för alla", 2007) där 13 forskare inom specialpedagogik menar att ökningen beror på en minskad tolerans mot alla elever som avviker från normen. Forskarna går till hårt angrepp mot skolminister Jan Björklund som förespråkar en alltmer uppdelad och segregerad skola.

Vi ser med oro på denna segregation och har därför valt att fördjupa oss i hur arbetet kring de barn som befinner sig i gränslandet mellan grundskolan och särskolan ser ut. Efter en kritisk granskning av styrdokument, inskrivningsrutiner och aktuell forskning har vi gjort ett antal kvalitativa intervjuer med verksamma psykologer, grundskollärare och särskollärare för att fånga upp deras syn på "gränslandsproblematiken".

1.2 Vilka barn fokuserar vi på och var hittar vi dem?

De elever vi talar om är elever som av olika anledningar inte når målen för grundskolans undervisning och där man misstänker att detta beror på en nedsatt intellektuell förmåga eller låg utvecklingsnivå. Med hjälp av intelligenstag, s.k. psykometrisk mätning, kan man få fram en intelligenskvot och om den ligger under en viss gräns bedöms man vara utvecklingsstörd. Idag ligger den gränsen på IQ under 70 (Tideman, 1998, s. 22). De som har en IQ mellan 50 och 70 anses ha en lätt psykisk utvecklingsstörning (Frithiof, 2004, s. 11). Enligt skollagen har dessa elever rätt till och skall erbjudas undervisning i särskolan.

För att bedöma vilken skolform som är den bästa för eleven görs en noggrann utredning som ska innehålla både en pedagogisk och en psykologisk utredning samt ett läkarutlåtande. Denna utredning kan pågå under lång tid och under denna tid befinner sig eleven i ett gränsland. När en elev skrivits in i särskolan kan föräldrarna ibland känna sig osäkra över om de fattat ett riktigt beslut och eftersom det alltid finns en väg tillbaka befinner sig även de här barnen i gränslandet. De elever vi talar om kan man därför, enligt våra erfarenheter, hitta på olika platser i de båda skolformerna:

- I grundskolan med mer eller mindre stöd av specialpedagogiska insatser, ibland med en assistent, i den ordinarie klassen
- I särskilda undervisningsgrupper av olika slag
- Individintegrerad i sin grundskoleklass, men inskriven i särskolan, med egen kursplan
- I en årskurslös särskoleklass tillsammans med andra elever som också är inskrivna i särskolan.

2 Syfte

Vårt övergripande syfte är att kritiskt granska särskoleinskrivningsrutinerna med särskilt fokus på de elever som befinner sig i gränslandet mellan grundskolan och särskolan.

Våra frågeställningar är:

- På vilka grunder skrivs en elev in i särskolan?
- Vem har makten att besluta om elevens framtid?
- Hur ser pedagoger och psykologer ute i verksamheten på problematiken kring de elever som befinner sig i gränslandet mellan grundskolan och särskolan?

3 Teori

3.1 Kritisk teori

Vi har i vår studie tagit starkt intryck av den kritiska samhällsvetenskapliga metod som Alvesson och Deetz (2000) förespråkar. De lyfter fram en kritisk forskning som både innefattar en kritisk teori som ifrågasätter etablerade samhällsordningar och diskurser och en kvalitativ, ”tolkande” forskning som söker förstå den sociala verkligheten genom empiriska studier. Författarna, liksom vi, tror ”att man kan vinna viktiga insikter genom att aktivt söka närma tolkande och kritiska studier till varandra” (s.41). De delar in den kritiska forskningen i tre delar:

- *Tolkning* som ger insikt, utifrån ett omsorgsfullt övervägande av allt empiriskt material
- *Kritik* som utforskar dominans och förtryck
- *Transformativ omvärdering* som pekar på alternativa sätt att föreställa och förhålla sig till det som existerar.

Författarna varnar för att kritisk forskning ofta fastnar i ”skepsis och ständig kritik”. De vill ”göra den kritiska forskningen mindre ‘anti’ och mer handlingsrelevant för diverse grupper” (s. 211). Detta stämmer väl överens med vårt sätt att se på vårt arbete. Som specialpedagoger måste vi vara kritiska och ifrågasätta, men vi måste också kunna förhålla oss till den rådande verkligheten även om den inte ser ut precis som vi vill.

3.2 En hermeneutisk tolkning utifrån ett sociokulturellt perspektiv

Vi tror, liksom Alvesson och Deetz (2000), att ”god forskning bygger på insikten att forskaren gör ett stort antal val som inverkar på forskningsresultatet” (s. 92) och att kvalitativ forskning därför aldrig kan betraktas som objektiv. De kvalitativa intervjuerna ser de som ”Berättelser som ger osäkra men ofta intressanta ledtrådar till förståelsen av den sociala verkligheten”. De kan också ge forskaren viktig information om ”språkbruket” (s. 86). När det gäller tolkningen av det empiriska materialet anser författarna: ”Normalt sker en kretsande rörelse som så småningom blir spiralformig med fokus på vissa detaljer och helheter” (s. 165). Detta ligger nära den hermeneutiska tolkning Kvale (1997) beskriver: ”I den hermeneutiska traditionen betraktas denna cirkularitet inte som en ond cirkel utan snarare som en fruktbar cirkel, eller spiral, som anger möjligheten av en allt djupare förståelse av meningen” (s. 51).

Kvale menar att detta att förvandla forskningsintervjuer från samtal om den mänskliga livsvärlden som ska tolkas ligger nära hermeneutiken. En sådan hermeneutisk tolkning är i princip en oändlig process, men tolkningen av en intervju upphör när ”meningarna i olika teman bildar rimliga mönster och ingår i en sammanhängande enhet” (s. 51). Våra tolkningar har naturligtvis påverkats av att vi båda tror att människor lär och utvecklas i samspel med andra människor.

Vi har därför sett på världen utifrån ett sociokulturellt perspektiv, vilket troligtvis kommer att synas i vårt arbete. Detta perspektiv har, enligt Klerfelt (2007), utvecklats ur flera olika forskningstraditioner och kan ses som en paraplybeteckning för en rad teorier inom olika vetenskapliga discipliner. Det sociokulturella perspektivet bygger till stor del på den ryske psykologen Vygotskijs teorier och har under slutet av 1900-talet vidareutvecklats av forskare, främst i USA. Klerfelt skriver att detta perspektiv vänder sig mot de förklaringar till mänsklig utveckling som beskrivs i biologismen, behaviorismen vars främste representant är Skinner och kognitivismen med Piaget i spetsen. Inom sociokulturella perspektiv ses människans utveckling som beroende av samspelet med andra. Genom att använda sig av språk, tal, gester och bilder försöker människor skapa samtal där kunskaper kan uppstå och delas (Klerfelt, 2007, s. 21). Vygotskijs teorier om ”individens närmaste utvecklingszon” stärker oss i tron att man utvecklas bäst i en lärandemiljö där undervisningen ligger något över ens egen kompetens och på så sätt blir en utmaning.

Larsson (1993) betonar att detta att tydliggöra sin förförståelse genom att deklarerera personliga erfarenheter och sitt perspektiv är viktigt för att forskningen skall vara tillgänglig för kritisk granskning. För att göra goda tolkningar krävs enligt Alvesson och Deetz (2000) en välutvecklad teoretisk ram och därför börjar vi där.

4 Litteraturgenomgång

Inledningsvis gör vi en historisk tillbakablick på specialundervisning i olika former och särskolans ursprung. Därefter ger vi en kort beskrivning av hur särskolan ser ut idag och vad som står i våra styrdokument om vilka elever som tillhör särskolans elevgrupp. Avslutningsvis tar vi upp aktuell forskning om ökningen av särskoleinskrivningar, föräldrarnas rätt att välja skolform och gränslandsproblematiken.

4.1 En historisk tillbakablick

4.1.1 Minimikurser och hjälpklasser

Brodin och Lindstrand (2004) ger en bra historisk tillbakablick på specialundervisning i olika former och samhällets sätt att se på olikheter genom åren. De beskriver hur man redan på slutet av 1800-talet hade minimikurser där elever som hade svårigheter att tillgodogöra sig undervisningen i skolan placerades utan något speciellt stöd. Den första hjälpklassen inrättades 1879 i Norrköping och idén att inrätta hjälpklasser spred sig därefter. Redan på denna tid fanns det kritiska röster kring problemen av avskiljning av vissa elever och vilka effekter detta kunde medföra.

Från slutet av 1800-talet infördes specialklasser för förståndssvaga barn. För att man skulle kunna bli placerad där krävdes en allsidig och sakkunnig prövning. Det var ibland svårt för läkare och lärare att motivera dessa skolplaceringar och därför ansågs Binets intelligenstest vara en stor hjälp för att säkerställa och ge tyngd åt deras bedömningar. Testet var färdigkonstruerat 1905, men användes första gången 1920 i Stockholm. Utifrån resultaten på intelligenstesterna kunde man placera eleverna i hjälpklasser (IK 70-85) och B-klasser (IK85-95). Brodin och Lindström (2004) tar upp den kritik som ofta framfördes från föräldrar. Skolan försvarade sig med att eleverna fick en bättre tillvaro till följd av de lägre kraven, de blev mer harmoniska och fick en större självförtroende, trots att man visste att en hjälpklassplacering medförde stora begränsningar för eleverna senare i livet (s. 40-41).

4.1.2 Särskolan och en skola för alla

Även Frithiof (2004) tar i sin pedagogiska uppsats upp att det i början av 1900-talet märktes allt fler tendenser till särskiljning efter begåvning. Det fanns en strävan att få elever med ungefär samma begåvning i en och samma klass och folkskolans minimikurs kom att gälla ett mycket stort antal barn. Den förlängda skolplikten, som infördes 1918, gjorde att många av dessa elever i stället skrevs in i vid sinnesslöskolor. ”De sinnesslöa behövde skydd mot en grym värld, men övriga elever behövde skyddas från de abnorma” (Frithiof, 2004). Det var först i samband med 1954 års lag om undervisning av och vård av vissa psykiskt efterblivna som sinnesslöskolorna bytte namn till särskola. Det fanns nu en strävan att utjämna skillnader i villkor för särskoleelever i förhållande till andra elever. I läroplan för rikets särskolor 1959 fick särskolan identisk målsättning med den som gällde för den allmänna skolan.

Om 1950-talet säger Brodin och Lindstrand (2004) att det var då den nya enhetsskolan växte fram, men specialklasser och hjälpklasser levde vidare. En förändring i synsätt växte fram och man ville demokratisera skolan och motarbeta auktoritetstro. Detta medförde att ågen avskaffades vilket, enligt författarna, i sin tur ledde till nya disciplinära problem som framtvängde en utbyggnad av observationskliniker och observationsundervisning. Den viktigaste frågeställningen när grundskolan infördes 1962 var, enligt författarna, att finna vägar till individua-

lisering och kraven på specialundervisning ökade, men det skulle nu ske i nya former. Kritiken mot intelligenstestning ökade. Normaliseringsprincipen, som innebar att grundskolan måste ta emot och integrera barn med grava funktionsnedsättningar i den vanliga undervisningen, började förverkligas. Tideman (2000) skriver att den skandinaviska normaliserings-tolkningen inte betyder att personer med utvecklingsstörning ska "göras" eller bli mer normala utan att de ska ha en normal livssituation, som är likvärdig med den situation andra människor har inom samma område. I och med läroplanen 1969 (Lgr 96) legitimerades den samordnade specialundervisningen som innebar att specialläraren kunde medverka i klassrummet och assistera elever med funktionshinder.

Läroplanen 1980 (Lgr 80) var i många avseende en demokratisyftande läroplan, men Brodin och Lindstrand ser ändå en inbyggd motsättning. "När läroplanen talar om samarbete talar regelsystemet om konkurrens" (s. 45). Om den senaste läroplanen skriver författarna att i och med Läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94) har skolan "tagit steget in i ett marknadsekonomiskt tänkande och en utvecklingslinje mot en mer privatiserad frihet. Det är svårt att tolka dessa tendenser på annat sätt än en utveckling mot mer av konkurrens och tävling än av samarbete och samlevnad" (s. 46). De målar upp en ganska dystert bild av 90-talets skola då "kostnaderna för *elever i behov av särskilt stöd* steg lavinartat" (s. 50), en skola med stora klasser i kombination med starkt reducerade specialundervisningsresurser, färre skolkuratorer samt skolläkare och skolsköterskor med allt mindre tid.

4.1.3 Särskolans plats i det svenska skolsystemet

Brodin och Lindstrand (2004) tar också upp hur synen på särskolan har förändrats genom åren. De beskriver särskolans plats i det svenska skolsystemet och "dess mål att stödja de svagaste barnen och ge dem möjligheter utanför den reguljära skolans konkurrenssystem" (s.6). De menar att vartefter tiden gick så förändrades särskolan och särskolans målgrupp. "Allt fler barn med och utan diagnoser placerades i särskolan" (s.6).

Författarna menar vidare att från att ha varit en skola för barn med utvecklingsstörning ansåg nu många att särskolan blivit en skola där barn som bedömdes vara svårhanterliga i en klass kunde placeras. Detta har lett till att en särskoleklass ofta ser mycket brokig ut, och "det är inte rimligt att ens anta att detta skulle gagna undervisningen för barn med utvecklingsstörning i något avseende" (s. 6). Författarna tror att det, i den aktuella situationen, finns en risk att barn med olika svårigheter kommer att diagnostiseras som funktionshinderade, eftersom de då har större möjligheter att få hjälp. Det är nu vi börjar närma oss den elevgrupp vi i vår studie vill belysa, dvs. de elever som befinner sig någonstans i gränslandet mellan grundskolan och särskolan. Författarna betonar avslutningsvis att tiderna nu har förändrats och att det idag finns starka krafter – bland annat handikappsombudsmannen – som vill lägga ner särskolan och istället inkludera alla barn i reguljära klasser. Särskolans vara eller inte vara är en stor fråga som vi inte haft tid att gå närmare in på här.

4.2 Särskolan idag

4.2.1 Aktuella styrdokument

I Läroplanen (Lpo 94) skriver man om allas rätt till en likvärdig utbildning: "Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla." Skolan har alltså ett tydligt och klart uppdrag att anpassa och utforma utbildningen för varje enskild elev. För barn som bedöms att inte kunna nå grundskolans mål för att de har en utvecklingsstörning finns den

obligatoriska särskolan. Det gäller också barn som fått ett betydande och begåvningsmässigt funktionshinder på grund av hjärnskada samt barn med autism och autismliknande tillstånd (Skollagen, 1985). Särskolan idag omfattar obligatorisk särskola (grundsärskola och tränings-särskola) samt gymnasiesärskola. Den obligatoriska särskolan har tio årskurser varav det tionde året ligger utanför skolpliktsåldern och därför är ett "frivilligt" år. Utbildningen vid gymnasiesärskolan är fyraårig.

Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (Utbildningsdepartementet, 2003), som antogs 1989, har alla barn rätt till utbildning och också rätt till stöd för att kunna tillgodogöra sig utbildningen. Skolan ska ge plats för alla barn och "förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk... (artikel 29)". Enligt Salamancadeklarationen, 1994, skall barn med behov av särskilt stöd få allt det extra stöd de eventuellt behöver för att de skall kunna undervisas på ett effektivt sätt. I deklARATIONEN skriver man också:

Integrerad skolgång är det effektivaste sättet att bygga upp en solidaritet mellan barn med behov av särskilt stöd och deras kamrater. Att sända barn till särskilda skolor – eller att sammanföra dem i specialklasser eller avdelningar inom en viss skola på varaktig basis – bör vara en undantagslösning att förordas endast i de sällsynta fall där det har klart påvisats att undervisning i vanlig klass inte kan tillgodose ett barns undervisningsrelaterade eller sociala behov eller när så krävs med hänsyn till barnets eller andra barns bästa (Svenska Unescorådet, 2001, kap.1: 8).

1995 rekommenderade Unescos generalförsamling att "medlemsländerna skulle följa upp Salamancadeklarationen och omorientera sina utbildningsstrategier för att möta behoven i den allmänna skolan och att arbeta för integrerande undervisning" (Svenska Unescorådet, 2001, s. 50). I december 2001 beslutade regeringen att tillsätta en parlamentarisk kommitté, Carlbeckkommittén, med uppdrag att föreslå hur den framtida utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning bör utformas här i Sverige. Kommittén lämnade sitt slutbetänkande hösten 2004. I betänkandet presenteras förslag i fråga om mål, innehåll, organisation och personalens kompetens. Särskolan har alltså blivit noggrant genomlyst och beskriven de senaste åren (Skolverket, 2006).

I Carlbeckkommitténs slutbetänkande (SOU 2004: 98) läser vi att de haft två huvuduppgifter, att föreslå åtgärder och förbättra kvaliteten i särskolan och hitta vägar för att öka kontakterna och samverkan mellan elever med och utan utvecklingsstörning. När det gäller kvalitetshöjande åtgärder lämnar de en rad förslag "som bland annat rör ökad flexibilitet inom och mellan skolformer, ökade valmöjligheter, bättre användning av begåvningshjälpmedel och höjd kompetens" (s. 90). De anser också att "en ökad samverkan mellan grundsärskola och grundskola och mellan gymnasiesärskola och gymnasieskola kan leda till en höjd kvalitet för båda skolformerna" (s. 90).

Under en försöksperiod som pågått sedan 1996 måste vårdnadshavaren lämna sitt medgivande för att deras barn skall tas emot i särskolan. De flesta kommuner har med anledning av den inrättat ett ansökningsförfarande när särskolan kan vara aktuell (Skolverket, 2006). Om föräldrarna är tveksamma till om särskolan är en bra lösning finns det en möjlighet att låta barnet gå i särskolan på prov under högst sex månader. Föräldrarna kan när som helst under barnets tid i särskolan bestämma att barnet ska gå över till grundskolan. Grundskolan har då skyldighet att ordna både plats och stöd för eleven (Skolverket, 2001).

4.2.2 Mottagandet i särskolan

För att säkerställa att mottagandet går rätt till har Skolverket utarbetat riktlinjer. I den kommun där vi valde att göra våra intervjuer finns utifrån Skolverkets riktlinjer en tydlig beskrivning av vilka underlag som behövs och vem som fattar beslut om mottagande i särskolan. I Obligatoriska särskolan i kommunen (2007) har vi hämtat vår information om hur utredningsarbetet går till och beskriver det här. Följande handlingar ska finnas med: *pedagogisk utredning, psykologutredning* och *läkarintyg, fullmakt* (att få disponera materialet) + *ansökan* från vårdnadshavaren.

Utredningarna

I den pedagogiska utredningen ska förskollärare eller lärare skriftligt beskriva barnets/elevens förmågor och svårigheter, beteende och relationer. Specialpedagog är eventuellt delaktig eller har en konsultativ roll i denna utredning. Psykologutredningen görs av den utredande psykologen. Med hjälp av testresultatet tillsammans med kunskap om barnets bakgrund, utveckling och nuvarande situation bedömer psykologen om en utvecklingstörning föreligger, vilket är grundkriteriet för att barnet ska bedömas ha rätt till särskola. De grundläggande testmetoder som används vid bedömning av intellektuell funktionsnivå är Wechlerbatterierna (WPPSI-R samt WISC III) men testresultaten ska inte ensamt ligga till grund för bedömningen av ett barns intellektuella fungerande. Resultaten behöver också sättas i relation till observationer och andra bakgrundfakta man känner till. I den medicinska utredningen ska det finnas en beskrivning av barnets medicinska historia där eventuella diagnoser framgår. Det ska också finnas med en mer allmän medicinsk utredning som en försäkran om att barn inte skrivs in på felaktiga grunder. Känner man sig osäker i sin bedömning bör man alltid avvakta med att ställa diagnosen och istället rekommendera en uppföljande bedömning.

Mottagandet

Beslut om mottagande i särskolan handläggs av mottagningsteamet. I detta ingår verksamhetschef, skolsköterska, rektor samt planeringsledare tillika sekreterare. Med utgångspunkt från utredningsmaterialet tar mottagningsteamet ställning till om barnet/ungdomen bedöms vara berättigad till särskolan i enlighet med de regler som gäller. Besked om beslut sänds till vårdnadshavaren och till rektorsexpeditionen vid elevens skola.

Skolplaceringen

Skolplaceringen sker i samråd med föräldrarna och ska alltid erbjudas så nära hemmet som möjligt (Obligatoriska särskolan i Kommunen, 2007).

4.2.3 Skolverkets analys

I Skolverkets analys (2006) ser vi att andelen elever i den obligatoriska särskolan har ökat från knappt 0,8 procent till över 1,4 procent de senaste 15 åren. Elevökningen är nu på väg att mattas av, men andelen elever i särskolan har hamnat på betydligt högre nivå än tidigare. Det är eleverna i grundsärskolan och i synnerhet de elever som kan finnas i gränzonen mellan grundskola och särskola som ökat. Det har visat sig vara en stor skillnad mellan kommunerna när det gäller andel elever som är mottagna i särskolan. För att få en fördjupad kunskap om orsaker till variationen av andel elever i särskolan har man gjort en fallstudie med intervjuer i elva kommuner. I sammanfattningen av sin analys skriver författarna:

Fallstudierna pekar mot att enskilda tjänstemäns uppfattningar om särskolan liksom enskilda rektorer och lärare inom särskolan kan ha avgörande betydelse för hur verksamheten för elever med utvecklingsstörning organiseras /.../ Ur rättsäkerhets-synpunkt är det oroväckande om särskolans organisering styrs av enskilda tjänste-

mäns övertygelser. För särskolan måste finnas medvetna och väl kända rutiner. Tillgången till kvalificerad expertis är viktig (s. 6).

Författarna tar stöd av såväl Skolverkets tidigare forskning som av Carlbeckkommitténs delbetänkande när de sammanfattar orsakerna till elevökningen i särskolan. Man pekar på följande orsaker:

- Bättre statistik
- Nya arbetssätt med mer självständigt arbete och tydliga mål
Elever med lindrig utvecklingsstörning som grundskolan tidigare klarade av att bemöta har genom dessa förändringar fått det svårare
- Vissa elevgrupper har ökat;
– elever med diagnoser
– elever med invandrarbakgrund
- Särskolans kommunalisering har gjort att övergången till särskolan blivit mindre drastisk
- Bristande utredningar och ”vida” bedömningar i en del kommuner
- Mer pengar till skolan
För den enskilda skolan kan ett mottagande i särskolan av en elev som redan finns på skolan innebära ett ekonomiskt tillskott om eleven behålls som integrerad i grundskolan (s. 16).

Avslutningsvis skriver författarna: ”Det finns mycket som talar för att elevantalet i särskolan hänger nära samman med grundskolans arbete. Synen på olikhet i skolan och förmågan att i grundskolan undervisa elever som har skolsvårigheter har betydelse för utsorteringen av elever” (Skolverket, 2006, s. 31).

4.3 Aktuell forskning

4.3.1 Ökning av andel elever till särskolan

I den aktuella forskningen möter vi olika forskare som valt att fördjupa sig i problematiken kring den ökade utsorteringen och bristande utredningsrutiner vid särskoleinskrivningar. Många har frågat sig varför det blev en sådan ökning av antalet inskrivna särskoleelever efter kommunaliseringen 1996.

I en studie i Stockholms kommun har Blom (1999) valt att göra en jämförelse mellan de elever som skrevs in 1993 och 1997, dvs. före och efter kommunaliseringen. I sin undersökning ser hon att antalet elever inte bara ökat utan att det också skett en kvalitativ förändring och tillkommit en ny typ av elever med andra svårigheter. Hon skriver att den största delen av eleverna som kommit fortfarande är de med medfödda eller tidigt upptäckta avvikelser som redan utretts på habiliteringscenter och sjukhus. Men hon upptäckte att andel elever i den grupp vars svårigheter uppmärksammats först i samband med skolsituationen har ökat (s.68). Flera av de psykologer Blom intervjuat menar att denna ökning beror på att det ”inte längre är tabu att tala om skolbarns olikheter och olika begåvningsnivåer och att ‘sorteringsmaskineriet’ har kommit igång igen efter en tid av likhetstänkande” (s.145). Blom drar slutsatsen att ”det är ‘upptäckten’ som är nyckeln (eller en av nycklarna) till förståelse av elevökningen; psykologerna uppger att man ‘upptäcker’ allt fler elever med avvikelser” (s.145). Hon ser inget i sin studie som pekar på att kommunaliseringen i sig har förändrat attityden till särskolan.

Flera forskare har tagit fasta på att elever med invandrarbakgrund har ökat. Vi har bl.a. tagit del av ett samarbetsprojekt mellan Specialpedagogiska institutet och Högskolan i Kristianstad (Rosenqvist, 2007) där man tar upp problematiken kring elever med annan etnisk bakgrund i särskolan. Syftet med deras studie var ”att på ett övergripande sätt kartlägga, beskriva, analysera och på annat sätt kritiskt granska fenomenet överrepresentation av elever med annat etniskt ursprung än svenskt mottagna (inskrivna) i särskolan” (s. 5). I sin slutanalys skriver de att deras antagande om en överinskrivning av sagda elever inte kunnat få fullt stöd. Däremot visar studien på att det finns en osäkerhet i mottagande/inskrivning/placering i särskolan när det gäller dessa elever.

De har bl.a. tagit stöd av Bel Habibs (2001) studie, som är baserad på en undersökning om särskolorna i Malmö kommun. Hon har kommit fram till att det inte finns några större skillnader mellan elever med invandrarbakgrund och svenska elever om man tar hänsyn till elevernas sociala bakgrund. Däremot visar hon på att eleverna kategoriseras och sorteras på helt olika sätt. De flesta svenska elever som placeras i särskolan har tydligt fastställda medicinska funktionshinder. ”Särskoleelever med invandrarbakgrund återfinns däremot till stor del i de mer diffusa symtombaserade och pedagogiskt relaterade kategorierna koncentrationssvårigheter, tal- och språksvårigheter, ospecifik svag begåvning eller utvecklingsförsening” (s.17). Dessa kategorier tolkar Bel Habib som disciplinära utestängningsprocedurer i Foucaults mening. Hon citerar Foucault, 1987: ”När vetenskapen fastställt vad som är avvikande och vad som är norm utvecklar den tekniker för registrering och normalisering av de avvikande. Pedagogiken och den terapeutiska psykologin kan här tjäna som exempel på detta” (s. 21). Bel Habib menar, liksom Foucault, att denna disciplinära makt är diskret och relativt osynlig och växer fram ur ett resonemang eller en diskurs. Foucault använder begreppet diskurs för att beskriva vad som är möjligt att tala, tänka och uttrycka inom ett visst område.

Jahanman (2007) påstår, utifrån forskningslitteratur och två fallstudier som han gjort att majoriteten av elever med en annan kulturell bakgrund inte har någon fastställd diagnos som utvecklingsstörning eller autism så som skollagen kräver. Han pekar på tre olika förklaringar till att dessa barn, trots att skollagen är tydlig, hamnar i särskolan utan fastställd diagnos:

1. Särskolorna avlastar de kommunala skolorna
2. Kommunen har makten att tolka och bedöma placeringen
3. Diagnosen leder till mer resurser för barnen

Dessa tre skäl är i princip desamma som Tideman (1998) kommit fram till trots att han inte fokuserat på elever med annan kulturell bakgrund. Han har i sitt omfattande intervjuarbete lyft fram föräldrarnas syn på inskrivningen i särskolan. Många föräldrar vittnar om att det legat ekonomiska argument bakom aktualiseringen av inskrivningen i särskolan. Tideman menar att var barnen i gränlandet hamnar beror till stor del på vilka ekonomiska resurser grundskolan har. ”Så länge det finns två skolformer inom det obligatoriska skolväsendet måste en sortering ske och utvecklingen under 1990-talet har hittills präglats av en ökande sortering med allt fler i särskolan” (s.108).

På särskolekonferensen 2007 gav skolministern Jan Björklund en egen förklaring till elevökningen i särskolan. Han påstod att de förklaringar som Skolverket och olika forskare gett är ”tyckande”. Hans bestämda uppfattning är att elevökningen beror på att särskolan efter kommunaliseringen blivit mer attraktiv (”Forskare kritiska till skolministern: Skolan på väg åt fel håll”, 2007).

Författarna till *Inkluderande pedagogik i skandinaviskt perspektiv* (Egelund, Haug & Persson, 2006) tror att en av anledningarna till att sär- och specialskolorna får fler elever är att många utbildningspolitiker uttrycker att integrationen nu har gått för långt. Många lärare på specialskolorna menar också att "segregeringen är både riktig och nödvändig". Författarna skriver att de fått höra många historier om hur "elever blommar upp och utvecklas när de kommer bland jämlikar". Dessa historier använder man sen som bevis för att integration inte alltid är det bästa (s. 153).

Enligt samma författare pågår det även i Danmark en pedagogisk och politisk debatt i media om varför andelen elever till specialklasser ökat (särskola finns inte som egen skolform där, utan man har i stället specialklasser av olika slag). Där har man kunnat ta del av rent medicinska förklaringar. I den danska debatten har man bl.a. lyft fram kvinnors ökade bruk av alkohol och tobak, kusinäktenskap inom vissa invandrargrupper, fler kemikalier i maten och att barn och ungdomar allt mer äter skräpmat ("junk food") som tänkbara förklaringar.

4.3.2 Rätten att fatta beslut om elevens framtid

Den försöksverksamhet som pågått sedan 1996 innebär att barn till vårdnadshavare som inte lämnat sitt medgivande till att barnet tas emot i särskolan ska fullgöra sin skolgång i grundskolan. Föräldrarna har alltså en laglig rätt att välja skolform, men många forskare ifrågasätter hur stor betydelse denna lag egentligen har. Brodin och Lindstrand (2001) skriver att endast cirka 15 procent av alla föräldrar till barn med utvecklingsstörning väljer individualintegration och har utnyttjat sin möjlighet att påverka och själva besluta om barnens skolgång. Detta menar de dels beror på att det är svårt att bemöta den rådgivning man får från experter, men också på att föräldrarna inte känner till att de kan ställa krav på skolan om att få en resurs eller assistent till sitt barn.

Hjörne och Säljö (2006) beskriver i *Pedagogiska magasinet* den studie de gjort för att belysa hur det konkret går till när olika experter samlas för att resonera och besluta om vilka elever som är i behov av särskilt stöd. De pekar ut elevhälsoteamet som en expertgrupp med en gemensam samtalskultur där man klassificerar och kategoriserar. Författarna menar att det är elevhälsoteamet som har att hantera spänningen mellan inkludering och exkludering på lokal nivå. De skriver: "Barns framtida skolgång avgörs av hur elevhälsoteamet förstår deras svårigheter. Användningen av en specifik kategori framför en annan, har en avgörande betydelse för skolans resursanvändning och vilket stöd som erbjuds, men också för barns identitet och livskarriär" (s. 59). De menar att elevhälsoteamet har att hantera ett av skolans svåraste dilemma: "balansen mellan samhällets förväntningar på skolan och konsekvenserna för eleven och hans eller hennes skolgång" (s.61). Även Bel Habib (2001) beskriver hur det ur ett resonemang eller en diskurs växer fram en slags diskret och osynlig makt bland t.ex. pedagoger och psykologer. Om detta skriver Foucault enligt Bel Habib (2001): "Vi befinner oss varken på åskådarbänkarna eller på scenen, utan inuti den panoptiska maskinen, omfattade av dess makt, som vi själva vidarebefordrar, eftersom vi själva utgör ett av dess kugghjul" (s. 28).

Bel Habib (2001) tar i sin studie upp ett antal föräldrar som ställt sig skeptiska till att deras barn placeras i särskolan och som inte känt att deras åsikt respekterats. Hon skriver att man i Skolverkets uppföljning av försöksverksamheten om det ökade föräldrinflytandet över val av skolform sett att föräldrarna upplever att skolan försöker styra deras val genom att framhålla särskolan som ett bättre alternativ. Hon tar också upp att det finns andra studier som vittnar om att föräldrar känt sig tvingade att acceptera särskolan som skolform åt sina barn. Här hämtar hon stöd av Tideman (2000). Han menar att många föräldrar upplevt att de behövt tacka ja till en särskoleplats för att få tillräckliga resurser för sitt barn. En del av föräldrarna såg särskoleinskrivningen som en tillfällig lösning och hoppades på att barnet skulle skrivas ut efter en period.

Blom (1999) beskriver i sin bok om särskilda elever att föräldrarna ofta ser inskrivningen i särskolan som att det är grundskolan som inte klarar av att ge barnet det som är behövligt såsom tid, specialundervisning och individuellt stöd. Hon skriver vidare: "Även om föräldrar och professionella (såväl psykologer som lärare) i samtliga fall överens om att barnet behöver extra stöd i skolgången, råder i flera fall oenighet vad gäller hur – och i vilken skolform – detta stöd skall ges" (s. 134). En av mammorna förklarar att hon inte sagt till sin son att han går i den här gruppen (särskolegruppen) för att han är utvecklingsstörd utan för att han har inlärningssvårigheter.

Bel Habib (2001) skriver i sin slutdiskussion att detta att föräldrar tvingas att godta en särskoleplacering faktiskt strider mot FN:s deklARATION om mänskliga rättigheter. I artikel 26 står det att "rätten att välja den undervisning som skall ges åt barnen tillkommer i främsta rummet deras föräldrar" (s. 34).

4.3.3 Några forskares syn på utsortering och en skola för alla

Brodin och Lindstrand (2004) skriver i sin inledning att människans vilja att skilja ut dem som är annorlunda alltid har funnits och påminner oss om att Sverige allmänt ansågs vara ett föregångsland, när ett rashygieniskt institut inrättades i Uppsala 1921. Målet var att avla fram A-människor och utsorteringen av dem som var mindre begåvade var en realitet. Lagen om tvångssterilisering fanns kvar ända till 1975 (s.17-18). Staten tog så småningom på sig skulden för dessa övergrepp och författarna frågar sig om en liknade situation skulle kunna uppstå idag eller om vår etiska hållning och medvetenhet om etiska förhållningssätt förhindrar detta. Brodin och Lindström menar att det är "intressant att jämföra den utsortering som gjordes i lagens namn med den utsortering av barn som idag görs i skolan" (s. 18).

Såväl Brodin och Lindstrand (2004) som Bel Habib (2001) utgår från Foucaults maktteori när de beskriver vårt sätt att se på diagnoser och olikheter. Foucault menar att diskursen säger något om vem som har makten att uttrycka sig och vem som undertrycks. Bel Habib talar om den disciplinära makten som utmärks av att den är diskret och relativt osynlig. I sin slutdiskussion skriver hon att "Vad vi kan lära av Foucaults teori om disciplinär makt är att vi hittar precis det antal avvikare som vi vill hitta och visionen eller strävansmålet att skapa en skola för alla är beroende på hur vi konstruerar annorlundaheten" (Bel Habib, 2001, s. 32). Detta stämmer väl överens med vad Hjørne och Säljö (2006) skriver om hur sättet att förklara barns svårigheter präglas av tidsandan och de tankesätt eller diskurser som är mest framträdande. Detta beskrivs också i *I problembarnens tid* (Börjesson & Palmblad, 2003). Författarna menar där att testerna bara är till för att bekräfta det man redan vet och att det sen behövs en experts "helhetsbedömning" för att säkerställa resultatet. De skriver: "Ingen 'vetenskaplig metod' gör forskningsresultat eller expertpraktiker 'rena' från kulturell påverkan. Vetenskapen är en del av vår kultur, inte en objektiv spegling från ovan – och expertomdömen är resultatet av professionella praktiker" (s. 232).

Egelund, Haug och Persson (2006) beskriver hur dagens samhällsutveckling med ökad privatisering, valfrihet och individualisering varit densamma i alla de Skandinaviska länderna. De frågar sig vad som blir följden av skolans allt starkare påverkan av marknadstänkande och ekonomism:

Är det så att valfrihet, konkurrens och effektivitet gynnar vissa grupper och missgynnar andra? Slår segregationen inom utbildningsväsendet hårdare mot resurssvaga elever än mot resursstarka elever? Utgör den ökande oron i skolorna ett större problem för elever i behov av särskilt stöd än för andra? Om svaret på dessa frågor

är ja, kan man på goda grunder fråga sig hur mycket som finns kvar av den värdegrund som den sammanhållna skolan vilar på (s. 124).

Författare ställer sig också skeptiska till utvecklingen med alltför stort fokus på prov och tester. De hänvisar till en amerikans undersökning från slutet av 1990-talet där det bl.a. visat sig att ett ökat antal prov och tester förde med sig en ökning av svagbegåvade elever i sär- eller specialklasser.

Kroksmark (2006), professor i pedagogik vid Högskolan i Jönköping tar upp problematiken kring de nationella proven i år 5. Han menar att lärarna i förskolan och upp till skolår 6 eller 7 individualiserar och anpassar innehållet efter var och ens olika förutsättningar. ”Lärarna behärskar fullt ut den didaktiska formen”. Detta arbetssätt, att alla ska gå fram i sin takt, stöter på problem när det gäller målen att uppnå i skolår 5. ”Läroplanen förutsätter att alla ska vara på exakt samma ställe efter exakt samma tid – då de går i femman” (s. 12). Detta anser Kroksmark, liksom vi, är en av ”läroplanskonstruktionens paradoxer”. Han beskriver vidare hur de betygssättande lärarna som arbetar i de senare skolåren i grundskolan har en annan tolkning av skolans uppdrag. ”De ser det oftast som normrelaterat, vilket betyder att det är ett bestämt kunskapsmål som gäller och att det målet avser alla, oavsett var eleven befinner sig i en utveckling” (s. 12).

Egelund, Haug och Persson (2006) menar att den individualistiska samhällsinriktningen, som värnar om varje individs rätt att utvecklas utifrån sina egna intressen är bra. Men de ser också en fara i om den individuella utvecklingen sker på bekostnad av kollektiva intressen. Då tror de att vi kommer att stöta på problem och skriver: ”För många (kanske de flesta barn, ungdomar och vuxna) är en gemenskap med andra en viktig förutsättning för en maximal individuell utveckling” (s. 190). Författarna pekar på hur inkluderingsbegreppet aktualiserats sedan de skandinaviska länderna skrev på Salamancadeklarationen 1994. De menar att begreppet inkludering innebär ”tydliga krav, förväntningar och skyldigheter när det gäller relationen mellan den enskilde och kollektivet, något som kravet på individuell anpassning ensamt inte innebär i samma utsträckning” (s. 182). De hänvisar till den forskning som gjorts om vad som utmärker en inkluderande lärare. Där beskrivs dessa som ”lärare som är kreativa, skapar ett bra klimat i klassrummet, besitter gedigna ämneskunskaper, har ett bra samarbete med föräldrar, skoladministrationen, andra lärare och externa specialister och kontinuerlig ger barnen positiv återkoppling (s.150)”. Sådana lärare bedriver en undervisning med god kvalitet, men det räcker inte, enligt Egelund m.fl. (2006), för att skolan ska anses vara inkluderande. Det krävs också ”en mer grundläggande omvandling i skolan, dvs. en förändring utifrån det som hitintills utgjort skolans tradition” (s. 150).

Författarna menar att individualisering är en del av och en förutsättning för inkludering, men de ser ändå med viss oro på att individualiseringen i grundskolan ibland gått för långt. De är rädda för att en långtgående individualisering sker ”på bekostnad av det sociala samspelet i gruppen och det kollektiva samtalet” (s.138). Här hänvisar de bl.a. till den utvärdering som Skolverket gjorde 1999 där man just lyfter upp denna problematik. Utifrån detta tror författarna att vi kanske är på väg in i ”en ny fas där inkludering visserligen är idealet, men där vi i vetskap om verklighetens mångfald och individernas rättigheter erbjuder valmöjligheter” (s. 154). De lyfter fram specialpedagogerna som viktiga nyckelpersoner i arbetet med hur utbildningen ska organiseras för att man i framtiden ska kunna skapa en så bra skola som möjligt.

I tidskriften Specialpedagogik (”Forskare kritiska till skolministern: Skolan på väg åt fel håll”, 2007) kritiserar några av Sveriges ledande forskare inom det specialpedagogiska området

skolminister Jan Björklund för hans uttalande, på särskolans rikskonferens i april, om att särskolan ska bevaras och att inkluderingen har gått för långt. De skriver:

Utan hänsyn till den tydligt inkluderande ambitionen i gällande lagstiftning på skolområdet och utan beaktande av en gedigen och mångårig samhällsvetenskaplig och specialpedagogisk forskning och erfarenhet förespråkar skolministern en alltmer uppdelad och segregerad skola (s. 32).

Forskarna ser med oro på den alltmer segregerade skolan som gör att elever med olika förutsättningar möter varandra allt mindre i vardagen. Det som upprört forskarna var förmodligen bland annat det Björklund, som nybliven partiordförande, sa vid Landsmötet i Västerås (2007): ”Ingenstans blir cynismen i socialdemokratisk politik tydligare än när man förstår hur de tänker om särskolan. Alla elever skall stöpas i samma form, inte ens en grav utvecklingsstörning får motivera en särlösning”. Björklund ser inte, som Skolverket, att Carlbeckkommittén var en naturlig följd av att Sverige skrivit under Salamancadeklarationen utan han menar att den tillsattes av socialdemokraterna för att avskaffa särskolan. Han ger ett tydligt besked till alla andra som var engagerade i svensk skola: ”Den socialdemokratiska Carlbeckkommittén är numera förpassad till utbildningsdepartementets papperskorg. Särskolan skall inte läggas ned!”

5 Metod

För att ta reda på hur pedagoger och psykologer ser på gränslandproblematiken har vi valt att göra ett antal intervjuer. Här har vi beskrivit hur vi gått tillväga för att få en så sanningsenlig bild som möjligt av hur verksamheten fungerar.

5.1 Metodval

Efter våra inledande teoretiska studier ville vi ta reda på hur styrdokument och den aktuella debatten påverkar arbetet kring eventuell överinskrivning i särskolan. Det finns som beskrivits redan mycket forskning där man försökt kartlägga andel elever i särskolan och gjort jämförelser mellan olika kommuner och skolor (se ovan). På grund av detta valde vi att göra kvalitativa intervjuer i stället för enkäter och mer övergripande datainsamlingar. Här tog vi stöd av Merriam (1994) som menar att intervjuer är den huvudsakliga källan när det gäller att få fram de kvalitativa data som behövs för att skapa förståelse av den studie man genomför. Även Kvale (1997) menar att kunskap utvecklas genom samspel och dialog i den personliga intervjun. Det mest intressanta hade varit att intervjua såväl föräldrar, elever som pedagoger.

Med tanke på den korta tid vi hade till vårt förfogande riktade vi oss dock enbart till pedagoger och psykologer eftersom vi utgick från att de har den största kunskapen om verksamheten. Eftersom vi båda är väl förtrogna med arbetet i grundskolan valde vi även att genomföra våra intervjuer i särskoleklasser för att få en större kunskap om deras arbete. Vi är medvetna om att de flesta eleverna i gränslandet som är särskoleinskrivna finns som individintegrerade i grundskolan. Eftersom en stor del av vår undersökning rörde sig om utredningsförfarandet ville vi också intervjua psykologer som har stor kännedom om detta. Vi valde att göra djupintervjuer och har därför varit tvungna att begränsa bredden på vår undersökningsgrupp. För att komma fram till ett resultat att presentera i vår rapport bedömde vi att 6 intervjuer var vad vi skulle hinna med. Genom att koncentrera oss på ett fåtal personer fick vi tillräckligt med tid för att samla in, bearbeta, analysera och diskutera allt material.

5.2 Urval

Eftersom vi båda arbetat i mångkulturella områden och just elever med invandrarbakgrund ofta tagits upp som en av riskgrupperna när det gäller elever med osäkra diagnoser kändes det naturligt att välja en skola i ett sådant område. Samtidigt hade vi sett att mycket pekade på att ”gränslandsproblematiken” finns i alla typer av områden. Därför valde vi även att göra intervjuer i ett helt annat område med en annan elevgrupp. Detta gjorde att vi kunde göra intressanta jämförelser mellan ett mångkulturellt område som ligger i utkanten och ett mer centralt i storstaden. Vi har försökt fånga likheter och skillnader i de båda områdena.

Vi valde att intervjua en pedagog från särskolan, en pedagog från grundskolan och en psykolog från vardera området. Pedagogerna i särskolan var båda specialpedagoger. De arbetade båda i var sin årskursintegrerad särskoleklass under grundskolans tak. I grundskolan var en av pedagogerna gymnasielärare men arbetade sedan flera år med tidiga åldrar (år 1-6). Den andra var specialpedagog men arbetade nu i en F-1: a.

5.3 Intervjuerna

Vi tog kontakt med respektive område via telefon för att boka intervjuer. Första kontakten fick vi med byråsekreterare som tjänstvilligt slussade oss vidare till lämpliga personer att intervjua. I båda fallen var rektorerna informerade och i ett av områdena gav chefen själv förslag på intervjupersoner. Denna personliga telefonkontakt med tilltänkta intervjupersoner gjorde att vi undvek bortfall. De tillfrågade personerna fick en kort information om vilka vi var, var vi kom ifrån och syftet med vårt arbete. Vi frågade dem om de hade tid och möjlighet att ställa upp på en intervju omkring 1 timma. De fick själva välja tid och plats för intervjuerna. Vi frågade om vi kunde använda oss av bandspelare och det visade sig inte vara något problem i något av fallen. Samtliga önskade att vi kom till deras respektive arbetsplats.

När vi kom ut på intervjun beskrev vi ännu en gång vad vår studie handlade om. Vi berättade att vi läst och visste vad som stod i styrdokumentet men att vi ville veta hur det ser ut i verkligheten. Respondenterna informerades om att intervjuerna kommer att användas i vårt examensarbete, som är en offentlig handling, och att vi därför kommer att vara extra noga med anonymiteten. Vi förklarade hur de olika personerna skulle presenteras i arbetet och alla kände sig nöjda med det. När vi genomförde intervjuerna med pedagogerna var vi ensamma. För att båda skulle få insikt i de båda verksamheterna intervjuade vi var sin grundskollärare och sarskollärare. Psykologintervjuerna gjorde vi tillsammans för att vi önskade ta del av utredningsrutinerna i båda områdena. En av oss höll i intervjun och skötte bandspelaren och den andra lyssnade och gjorde anteckningar. Vid den andra intervjun bytte vi arbetsuppgifter. Vi hade frågat i förväg om det gick bra att vi var med båda två och det visade sig inte möta några hinder.

För att försäkra oss om att vi höll oss till syftet hade vi noga kontrollerat att varje enskild intervjufråga verkligen hade koppling till våra frågor i syftet. Vi hade en intervjuguide för psykologintervjuerna (bilaga 1) och en för pedagogerna (bilaga 2). Intervjuguiderna visade sig vara ett stort stöd under samtalets gång. Vi kom även in på andra frågor men intervjuguiden hjälpte oss att hålla fokus på det väsentligaste. Följfrågorna från en intervju ledde ofta till fördjupande frågor vid fortsatta intervjuer. Flera av frågorna var identiska men i psykologintervjuerna var det större fokus på tester och utredningsarbete. Vi genomförde en pilotintervju för att pröva våra frågor och se att bandspelaren fungerade.

Vid våra intervjuer hade vi stor nytta av att själva vara insatta i verksamheten och ha kunskap i ämnet. Vi upplevde att vi använde oss av samma språkbruk och förstod varandra väl. Vi försökte vara så objektiva som möjligt och vara goda lyssnare. Vi utnyttjade tystnaden för att driva intervjun vidare och detta gav intervjupersonerna möjlighet till reflektion och utvecklande tankar. Inspirerade av Kvale (1997) ställde vi en avslutande fråga om den intervjuade hade något han eller hon hade att tillägga innan vi stängde av bandspelaren. Kvale menar att den intervjuade ibland har fått nya insikter om viktiga ämnen ur sin livsvärld som han eller hon vill ta upp. Så var fallet vid samtliga intervjuer. Alla hade viktiga saker de ville ta upp. Vid en av intervjuerna hade vi till och med avslutat intervjun och stängt av bandspelaren när den intervjuade kom på något viktigt. Vi fick sätta på bandspelaren igen eftersom hon ville ha med detta på bandet. Alla som vi intervjuade var engagerade och intresserade av att få ventilerat det aktuella ämnet.

Respondenterna hade sett till att vi satt ostört och intervjuerna fungerade därför väldigt bra. Vid ett par tillfällen blev vi störda av att dörren öppnades och någon kom in. Detta påverkade oss något genom att vi tillfälligt tappade tråden men det var inga större problem.

Intervjuerna skrevs ut så snart vi fick tillfälle medan de fortfarande kändes aktuella. Vi skrev ut dem i sin helhet så ordagrant som möjligt. Här inser vi att Kvale (1997) har rätt när han påstår att: ”Det finns ingen sann, objektiv omvandling från muntlig till skriftlig form” (s. 152). Eftersom vi själva skrev ut våra intervjuer och bara läste varandras utskrifter var det lätt att gå tillbaka och kontrollera om något verkade oklart. Kvale menar att det kan vara på sin plats med omformulering och koncentrerat av uttalanden om utskriften ska ge ett allmänt intryck av intervjupersonernas åsikter.

5.4 Reliabilitet

Vårt mätinstrument i den kvalitativa studien är intervjufrågorna. Vi la ner stor vikt på att utforma bra frågor för att nå bästa resultat. Efter att vi vänt och vridit på frågorna förtydligades dessa efter hand. Eftersom vi intervjuade psykologerna kring utredningsförfarandet och lärare/pedagoger kring särskolans och grundskolans verksamhet med tanke på elever i gränslandet utvecklade vi två olika intervjuguider. Några frågor var specifika och andra gemensamma vilket framgår av bilagorna.

Bandspelaren var ett ovärderligt verktyg i vårt arbete. Med dess hjälp kunde vi fånga upp allt vad personerna sa. Vi kunde även gå tillbaka och lyfta fram och kontrollera deras uttalanden.

5.5 Validitet

För att vara säkra på att vi verkligen mätt det vi varit ute efter hade vi kontrollerat att varje enskild intervjufråga stämde överens med syftet i våra ursprungliga frågeställningar. Eftersom vi har med människor att göra kan vi naturligtvis inte garantera att svaren är ärliga. Stukat (2005) menar att det inte alls är otroligt att respondenterna ger osanna svar, mer eller mindre omedvetet. De vet varifrån vi kommer och vilken diskurs som råder på universitetet. Alla är medvetna om hur man skall förhålla sig till inkluderingstanken. Alvesson och Deetz (2000) tar upp att: ”En intervjuperson som känner sympati med intervjuaren kan helt enkelt bli mer benägen att instämma med denne och vara till lags” (s. 85). De varnar också för intervjupersoner som ger intryck av att vara trovärdiga. Ett sådant intryck kan kanske förklaras med att ”de vill framstå som trovärdiga och inte med att de nödvändigtvis besitter god moral ifråga om ärlighet och pålitlighet” (s. 132). Trots ovanstående invändningar tror vi oss ha fått en inblick i några personers tankar om gränslandsproblematiken.

Slutligen får läsaren lita på vår vetenskapliga hederlighet. ”Kvaliteter i vetenskapliga arbeten förutsätter att man inte fuskar med vad man själv uppfattar som sant” (Larsson, 1993). Larsson presenterar en checklista för «vetenskaplig hederlighet» som vi gått igenom för att försäkra oss om att vi varit så sanningsenliga som möjligt. Utifrån denna har vi som forskare varken undanhållit eller lagt till något. Vi har också försökt vara så objektiva som möjligt i analysen och slutsatserna av vårt insamlade material. Författaren pekar på ytterligare ett validitetsproblem i kvalitativa studier nämligen etiken. Att man anonymiserar individer, platser och institutioner så de inte kan identifieras menar han gör att det man anför som belegg delvis blir falskt eller diffust framställt. Det må så vara men vi kan inte göra avkall på anonymitetskravet i vår undersökning.

5.6 Etik

Vi informerade redan inledningsvis intervjupersonerna och rektorerna på respektive skola om syftet med vår undersökning och hur den kommer att användas. Genom att intervjupersonerna själva valt att delta i vår studie har ett etiskt dilemma undvikits. Samtalen visade sig vara positiva och utvecklande för både dem och oss. Vi strävade efter att hitta intervjupersoner som inte varit kända för oss sedan tidigare. I de intervjuer vi genomfört ensamma var respondenterna helt okända. Vid psykologintervjuerna kände en av oss till den intervjuade, men vi upplevde inte det som något problem eftersom vi var två vid dessa tillfällen.

När människor är med i forskningsarbetet är det trots allt självklart att det alltid uppstår etiska problem. Vi var därför noga med att inte avslöja de intervjuades identitet eller arbetsplats. Vid intervjuerna var vi noga med att informera respondenterna om att benämner de sina elever, kollegor eller sin skola vid namn så kommer vi att avidentifiera dem. Detta upplevdes positivt och de kunde vara mer öppna i samtalet trots bandspelaren. Under intervjuens gång stannade vi ibland upp för att försäkra oss om att vi uppfattat svaren på rätt sätt; ”Har jag uppfattat dig rätt...?” Det hade naturligtvis varit känsligare om vi intervjuat elever och föräldrar.

Efter våra intervjuer lät vi våra intervjupersoner ta del av vad den aktuella forskningen säger om gränslandsproblematiken. Detta ledde oss in på nya och spännande frågeställningar. På så sätt fick intervjupersonerna ta del av ny kunskap som de kan ha nytta av i sitt fortsatta arbete. Respondenterna visade ett stort intresse för att ta del av den färdiga rapporten. Vi berättade för dem att det kommer att bli möjligt eftersom det är en offentlig handling som eventuellt kommer att läggas ut på nätet.

Vi hoppas att vi genom att belysa och jämföra två olika områden kan ge våra läsare en bättre förståelse av hur verkligheten ser ut idag.

5.7 Generaliserbarhet

Vi är medvetna om att vår undersökning enbart visar två områden och några yrkeskategoriers uppfattningar, men vi tror ändå vi fått viktiga kunskaper om gränslandsproblematiken. Trots att vi enbart gjort sex intervjuer ser vi ett tydligt mönster i våra svar och problematiken ser liknande ut i de båda områdena. Vi har kunnat ta del av såväl utredningsförfarandet som de svårigheter man kan möta på vägen inför en eventuell särskoleinskrivning. Undersökningen pekar på ett gediget utredningsarbete i samband med en särskoleinskrivning. Resultaten från vår undersökning stämmer väl överens med liknande studier som gjorts i Storstadskommuner och med vad Skolverket kommit fram till i sin analys. Vi tror därför att våra resultat gäller för större kommuner med en väl utvecklad särskoleverksamhet. Däremot tror vi att gränslandsproblematiken kan se helt annorlunda ut i mindre kommuner, där man antingen saknar en särskola eller där man har en särskola med ”lediga” platser. Det vore därför intressant att göra en liknande forskning på några mindre orter för att jämföra hur man hanterar gränslandsbarnen där.

Förhoppningsvis kan den som tar del av vad som framkommer i undersökningen få en bättre förståelse för dem som arbetar med barn i gränslandet mellan särskolan och grundskolan. Denna förståelse är viktig för oss som blivande specialpedagoger att ta med oss ut i verksamheten. Kanske kan vårt arbete sätta igång en förnyad debatt om vad som är normalt och inte och när särskolan eventuellt är det bästa alternativet.

5.8 Analysen

När intervjuerna var utskrivna kopierade vi dem för att båda skulle få tillgång till allt material. Innan vi startade den gemensamma analysen läste och begrundade vi texterna var och en för sig. Detta för att kunna se på texten så objektivt som möjligt och inte bli påverkade av varandras åsikter. Vi följde i princip Kvaless (1997) analysmetoder med *menings-koncentrering*, *meningskategorisering* och *meningstolkning*. När vi läste varandras intervjuer strök vi under och försökte hitta meningen i de olika påståendena. Därefter diskuterade vi tillsammans vad som framkommit och vad vi fått för svar på våra ursprungliga frågor som ingår i vårt syfte. Vi sorterade in de olika påståendena i några olika ämnesområden:

- Tester och utredningar, svagheter och styrkor
- Vad som sägs om ökningen av antalet särskoleinskrivningar
- Makten att fatta beslut, synlig och osynlig
- Pedagogisk verksamhet, för/emot särskoleinskrivning

De två första ämnesområdena var kopplade till vår första forskningsfråga och de följande till vår andra respektive tredje frågeställning.

Slutligen kom vi in på det Kvale (1997) kallar *meningstolkning*. Detta var naturligtvis det svåraste men också det mest spännande och intressanta. Utifrån vad som framkommit under intervjuerna försökte vi tolka och förstå vad som sagts, vad som inte sagts, hur det sagts och så småningom drog vi våra egna slutsatser. Vi gjorde jämförelser mellan de uttalanden vi fått från de olika områdena, de olika yrkeskategorierna och de som arbetar med de yngre respektive äldre eleverna. Resultat är naturligtvis påverkade av våra tidigare erfarenheter, men vi har också fått nya insikter.

6 Resultat

Vi återger här vad som framkommit i våra intervjuer. Svaren är sorterade efter olika områden och tar i tur och ordning upp tester och utredningar, ökningen av antalet särskoleinskrivningar, föräldrarnas rätt att välja skolform och gränslandsproblematiken. För att validera vårt resultat har vi tagit med en del citat som vi för tydlighetens skull har kursiverat.

6.1 Tester och utredningsrutiner

Flera av våra intervjufrågor handlade om tester och utredningsförfarande i samband med ett eventuellt mottagande i särskolan. Grundskollärarna och specialpedagogerna i särskolan känner till att det finns riktlinjer för kommunens utredningsarbete, men de hänvisar till elevhälso- teamen som vet mer om detta. De berättade att när eleverna kommer till respektive klass är de utredda och klara. När det gäller barnen i gränslandet upptäcks de kanske först i samband med skolstarten. Grundskollärarna är medvetna om att det är deras ansvar att uppmärksamma dessa barn och lyfta frågan vidare. I det mångkulturella området tar pedagogerna upp att det ofta är så eftersom många barn inte gått på förskolan tidigare. En av pedagogerna säger:

Förskoleklassen är faktiskt ett litet ”sällningsår” kan man säga, för då möter vi många barn som helt plötsligt ska börja skolan och en del av dem har inte gått på dagis så mycket och så där. En del kommer helt nya och då är det allvar för det erbjuds till alla barn. Och då är det en hel del som inte har mött förskollärare och andra människor som observerar dom utan då blir vi dom första som gör det och i förskoleklassen går man omkring så observerar man barnen....

Av psykologerna får vi veta att man följer kommunens riktlinjer. Här ingår utredning från både pedagoger, psykolog och läkare. Mottagningsteamet granskar sen noga alla utredningar och återkommer ibland för att ställa frågor och be om förtydligande. En av psykologerna tar även upp den sociala delen. Hon ser fram emot det nya test som handlar om detta och just nu håller på att översättas till svenska. Detta test visar på elevens sociala förmåga och mäter inte enbart intelligensnivån. Båda psykologerna betonar att de lägger ner stort arbete på att göra så noggranna utredningar som möjligt. I intervju svaren framkommer att begåvningsstest är en viktig del av utredningen och att IQ 70 fortfarande är en nivå att utgå ifrån.

I båda områdena använder de Wechlertesterna, ett intelligenstest, som består av olika tester för olika åldrar. I skolåldern använder man WISC III (Wechler Intelligence Scale for Children), ett test som mäter helhetsbegåvningsnivån. Detta innehåller 13 deltest som kan grupperas i ytterligare delar. De innehåller bl.a. ordförråd, begreppsbildning, generalisering, problemlösning, att se detaljer, pussel med figursammansättning m.m. En av psykologerna berättar att man nu utvecklat det gamla testet och tagit fram ett nytt test, WISC IV. Alla ovan nämnda tester har en språklig och en ”ospråklig” del. För barn med hörselnedsättning, talsvårigheter eller med invandrarbakgrund gör man ett ”ospråkligt” test som heter Leiter-R. Detta ”ospråkliga” test består av mycket bilder och logiskt tänkande. Här behöver man inte förklara med ord utan får förklara med gester. En av psykologerna nämner Raven som ännu ett exempel på ett test som grundar sig på mycket logiskt tänkande. Gemensamt för testerna är att de leder fram till en IQ-nivå.

Båda psykologerna är noga med att påpeka att testresultaten inte är det enda avgörande i utredningsarbetet. Tolkningen av resultatet måste utgå ifrån en helhetsbild, dvs. *både* från det som testresultatet visar och det som framkommit i den pedagogiska och medicinska utredningen. Här tar man också hänsyn till barnets adaptiva förmåga (den sociala anpassningsförmågan) i hemmet och skolan. Psykologerna är helt överens om svårigheterna med att ställa en diagnos och att ansvaret faktiskt vilar på dem. En av psykologerna uttrycker sig så här: *Det finns inga blodprov att ta, en utvecklingsstörning är diffus*. Den andra av dem beskriver fördelarna med att arbeta på en psykologienhet, där man kan ta stöd och hjälp av varandra.

Om särskoleplaceringen trots allt skulle visa sig vara felaktig eller om föräldern inte vill att barnet skall vara kvar i särskolan är det enligt psykologerna fullt möjligt att skriva ut sig därifrån. En av dem har hört talas om flera fall där man gjort detta. Utskrivningen är alltså förhållandevis enkel men den andra psykologen, som aldrig varit med om att någon skrivits ut, frågar sig vad som då händer med journalerna. Med tanke på våra strikta lagar undrar hon om man bara kan riva gamla papper.

Sammanfattning

Vår undersökning visar att både pedagoger och psykologer känner till kommunens *riktlinjer* för inskrivning och mottagande i särskolan, men pedagogerna förlitar sig helt på att psykologer och andra experter sköter detta korrekt. Vi ser i våra svar att psykologerna bär ett stort ansvar för både testning, bedömning och att eventuellt ställa diagnosen lätt utvecklingsstörning. Till sin hjälp har de gediget testmaterial, som på olika sätt försöker ringa in den testades intellektuella förmåga, men det handlar trots allt slutligen om hur psykologen tolkar sina testvärden. Vid våra intervjuer framkommer att när det gäller barnen i gränslandet upptäckts dessa ofta, åtminstone i det mångkulturella området, först i samband med skolstarten.

6.2 Om ökningen av antal särskoleinskrivningar

Ingen av de intervjuade har märkt av någon ökning i antalet särskoleinskrivningar. Däremot har alla tagit del av den aktuella debatten och känner därför till att det skett en ökning de senaste femton åren. Alla har också läst om att barn med invandrarbakgrund löper en större risk att bli fel diagnostiserade. En av psykologerna säger:

Med dom strikta intagningsregler man har i särskolan nu så är det ingen större risk att man skjutsar dit barn som inte har rätt att gå där. Det är ganska små möjligheter att göra det. Jag har aldrig upplevt att det har varit lätt. Det är väldigt grundligt. Man undrar ju lite över statistiken.

Psykologen i det mångkulturella området betonar att de är medvetna om svårigheterna och därför är väldigt försiktiga i sina bedömningar, kanske *för* försiktiga. Dessutom påpekar hon: *När det gäller utredning av barn med annan bakgrund än svensk så kräver dom inte bara att man skall ha utrett ordentligt och så utan normalt sätt gör vi två utredningar med ett års mellanrum*. Hon beskriver hur man går till väga för att gardera sig mot felaktiga beslut. När en elev utretts och bedömts vara särskolemässig *sätter man in mycket resurser och mycket specialundervisning och så får man göra om testet efter ett år och se om det hänt något*. Det är inte alls ovanligt att eleven faktiskt gått framåt med hjälp av mycket stödinsatser och i vissa fall därför inte längre är aktuell för en eventuell särskoleinskrivning. Har det däremot inte hänt någonting trots allt kan man vara säkrare i sin bedömning av att eleven har en utvecklingsstörning.

Även den andra psykologen har hört att man blivit mer noggrann innan man ställer en diagnos när det gäller barn med invandrarbakgrund. Hon säger: *Nu är man nog väldigt försiktig, nästan så man inte vågar.* Denna försiktighet upplever hon även i sitt område när det gäller samtliga barn. Hon betonar att det inte *enbart* får vara så att en bättre skolgång avgör särskoleinskrivningen utan att begåvningsnivån verkligen ligger så här lågt. Hon är därför minst lika försiktig innan hon ställer en diagnos.

Sammanfattning

Ingen av våra respondenter säger sig ha märkt av de senaste årens ökning av inskrivningar i särskolan som de alla läst om. I skolverkets analys ser vi att de områden vi valt att besöka inte tillhör de områden som har särskilt hög andel särskoleelever, men även här har det skett en ökning. Vid våra psykologintervjuer framkommer att det görs mycket noggranna utredningar som i sin tur granskas av mottagningsteamet om man väljer att gå vidare till särskolan. Detta har bidragit till att ökningen nu har avstannat. Vi ser att det idag sker ett medvetet och gediget utredningsarbete när det gäller barn med invandrarbakgrund. Psykologen i det mångkulturella området säger att de är mycket försiktiga, kanske *för* försiktiga. Detta tolkar vi som att det någonstans har funnits skäl för den framförda kritiken och att det nu har skett en skärpning. Pendeln är på väg att slå tillbaka.

6.3 Föräldrarnas rätt att välja

På våra frågor om föräldrarnas och elevernas delaktighet i utredningsarbetet fick vi liknande svar från samtliga intervjuade. Alla tyckte det var självklart att ha med föräldrarna så tidigt som möjligt. En av psykologerna uttrycker det så här: *Om föräldrarna inte vill att man skall göra någon utredning så får man inte göra någon, de måste vara delaktiga från första stund.* Så fort eleverna börjat skolan blir även de delaktiga i diskussionerna eftersom de då är med i utvecklingssamtalen. Psykologen i det mångkulturella området berättar att de lägger stor vikt vid att informera föräldrarna om varför man från skolans sida är orolig och varför de vill göra en utredning. Även den andra psykologen berättar om detta. Hon säger att man oftast inte talar om särskolan i inledningsskedet av en utredning. Till föräldrarna säger hon: *vi ska se vilken typ av hjälp ditt barn kan behöva* och det är först när utredningen är klar som särskolan eventuellt kommer på tal. Hennes erfarenhet är att det är svårt för föräldrar att ta till sig att deras barn har så stora svårigheter att de kan bli aktuella för särskolan. *Det är en lång och svår process.*

När utredningen väl är klar är det föräldrarna som avgör om man skall gå vidare och ansöka om plats i särskolan. Båda psykologerna beskriver hur svårt det kan vara för föräldrar att först ta till sig att testresultaten visar på svag begåvning och sedan fatta beslut om man skall göra en intresseanmälan till särskolan eller inte. De betonar att man presenterar särskolan som en *rättighet*. De förklarar skillnaden mellan grundskolan och särskolans kursplaner: *I särskolans kursplan talar vi om att eleven har möjlighet att nå de målen. Att inte behöva misslyckas som i grundskolan där man kan få icke godkänd, icke godkänd, icke godkänd.* Vid intervjun med specialpedagogen i särskolan fick vi veta att utvecklingssamtalen där istället handlade om vad eleven känner att han/hon vill bli duktigare på. Psykologerna presenterar också särskolans fördelar med *ett helt annat omhändertagande på längre sikt*. Till föräldrarna säger de att det är en låg nivå i särskolan och att man inte får kompletta betyg men att man har en garanterad plats i gymnasiesärskolan. En av dem säger: *Ert barn har så stora svårigheter så det har rätt att ta del av den här resursen och det är ni som väljer om ni vill.*

De berättar att det inte alls är ovanligt att föräldrarna tackar nej till en särskoleinskrivning även om barnet har en utvecklingsstörning. Då är det, som en av dem uttrycker det: *skolans skyldighet att se till att barnet får den hjälp de behöver i den vanliga skolan*. Om man väljer att gå vidare med en särskoleinskrivning är det vanligt att föräldrarna ändå väljer att låta eleven gå kvar i sin klass som individintegrerad.

Båda psykologerna tar i intervjuerna upp att det trots alla fördelar finns en risk att inskrivningen kan påverka elevens identitetsutveckling negativt och att det kan vara stigmatiserande, i kontakten med andra, att ha gått i särskolan.

Sammanfattning

I våra intervjuer framkommer att både pedagogerna och psykologerna ser det som en självklarhet att föräldrarna är delaktiga under hela utredningsarbetet från början till slut. Det är också föräldrarna som fattar beslut om en eventuell särskoleinskrivning och det är inte ovanligt att föräldrarna tackar nej. Av våra intervjusvar framkommer att föräldrarna utnyttjar sin rätt att välja och det är ganska vanligt att de vågar ifrågasätta ”experternas” råd.

Vi ser att skolans krav på måluppfyllelse ofta är det som gör att varken lärare eller föräldrar ser något annat alternativ än att välja särskolan för att eleven skall slippa känslan av att ständigt misslyckas och aldrig nå de uppsatta målen i tid. Föräldrarna tycks inte vara medvetna om att barnet faktiskt har rätt att få stödresurser även inom grundskolan.

6.4 Gränslandsproblematiken

Slutligen ville vi ta reda på vilken syn våra respondenter har på problematiken kring de elever som befinner sig i gränslandet mellan särskolan och grundskolan. Vid våra intervjuer framkommer att alla är medvetna om gränslandsproblematiken och vet vilka barn vi talar om. En av pedagogerna i särskolan säger: *Jag har haft elever här som jag känner, skall de gå i särskolan över huvud taget... och det kanske är andra elever som går i grundskolan som kanske behövt gå i särskolan*. Alla de intervjuade visar ett stort engagemang och har funderingar kring hur man ger stöd till dessa barn på bästa sätt. Vår sista intervjufråga handlade om för- och nackdelar med en särskoleinskrivning.

6.4.1 Fördelar med en särskoleinskrivning

Vad talar då för att särskolan är den bästa skolformen för den enskilde eleven? Några av de fördelar som lyftes fram i intervjuerna är:

- lugnare tempo och mindre stress
- egen kursplan med mer praktiska ämnen
- mindre konkurrens
- mer tid; möjlighet till ett tionde år i grundsärskolan och fyra år i gymnasiesärskolan
- kompisar som befinner sig på samma nivå (om man går i en särskoleklass)
- att man som individintegrerad kan få gå kvar i sin gamla klass och på så sätt får mer stimulans
- i 4:an eller 5:an blir man lätt exkluderad i sin vanliga klass eftersom klasskamraterna drar ifrån och man hänger inte med i samtalen längre
- mer pengar
- högre personaltäthet
- mer utbildad personal
- särskilt undervisningsmaterial
- bra skyddsnet även efter att utbildningen är avslutad

Specialpedagogen som arbetade i en särskoleklass med elever från skolår 7 till 10 var den av våra respondenter som såg flest fördelar med en särskoleinskrivning. Även psykologen i det mångkulturella området kunde se många fördelar med att skrivas in i särskolan eftersom man har ett helt annat omhändertagande i särskolan. Går eleverna däremot kvar i grundskolan och saknar godkänt i något av kärnämnen har de ingen möjlighet att läsa vidare på gymnasieskolans nationella program. Hon tycker att integrering av särskoleelever i den vanliga grundskoleklassen verkar fungera bra. Fördelen, menar hon, är att man läser en annan kursplan. Hon uttrycker sig så här: *Man slipper ha tunga krav, slipper bli pressad och får vara kvar i sin egen miljö.*

6.4.2 Nackdelar med en särskoleinskrivning

Några av de nackdelar som lyftes fram i intervjuerna:

- stämplingen gör att man blir särskild hela sitt liv
- elevens identitetsutveckling kan påverkas negativt
- kunskapsnivån blir lägre
- man saknar behörighet till gymnasieskolans nationella program

Oavsett om man är för eller emot en särskoleinskrivning så beskriver samtliga att det finns en risk för ”stämpling” och särskiljning. Den grundskollärare, som tidigare själv arbetat i särskoleklass frågar sig ”*varför*” och för ”*vem*” skriver vi in eleven i särskolan. ”*Vad*” är det som blir annorlunda. Kanske det stjälper mer än hjälper. Som individintegrerad tror hon ändå att man kan lära sig av de andra i gruppen och bli accepterad. Hon tar som exempel att de individintegrerade eleverna som hon har i sin grundskoleklass blir bjudna på klassens barnkalas. Det blev inte eleverna i hennes särskoleklass. Den andra grundskolläraren ser inte lika negativt på särskolan. Hon menar om ett barn har dessa svårigheter så blir det exkluderat även om det går kvar i sin klass. Hon säger *Dom övriga barnen exkluderar ändå för att de upplever att det här barnet inte hänger med på deras lekar eller de man pratar om, det dom skojar om...* Hon tycker att barnen över lag är vana vid att se annorlunda människor och har en grundläggande tolerans, men hänger man inte med i leken, buset, allt sånt socialt så får man inte ”tillgång till gruppen”.

Specialpedagogen som arbetar i särskoleklassen med de yngre eleverna tycker egentligen inte att särskolan skulle finnas utan det borde vara en skola för alla. Hon tycker att man skulle kunna organisera mindre grupper, olika konstellationer utifrån behov inom grundskolans ram, men ser inte riktigt hur det skulle gå till.

6.4.3 Särskolan idag

Alla vi talat med lyfter fram fördelarna med att särskolan nu hamnat under samma tak som grundskolan. En av pedagogerna i särskolan beskriver det så här:

Jag känner att det är bra att vi är under samma tak här, det var vi där också, men här är vi samma enhet, vi har samma rektor och vi är en av de andra klasserna. Vi har en gemensam organisation och när det är något så är vi all personal, vår klass är en av klasserna på skolan och är det något så är det samma arbetsgång och alla finns här, skolhälsovård, elevhälso-team eller vad vi nu behöver och händer det något så pratar man med någon. Dom tar sig an våra barn precis som alla andra.

Den grundskollärare som tidigare arbetat i särskolan beskriver också fördelarna med att vara under samma tak, men hon tar också upp den rädsla hon ibland mött hos grundskollärare när de gäller särskoleelever. Hon säger:

Jag tänkte så häromdan för det var en lärare från en annan skola som var helt förtvivlad för att ta emot ett barn från särskolan, det har vi ingen utbildning för. Då tänkte jag, nehej men vilket är svårast, att ta emot ett barn från särskolan eller ta emot ett barn från en helt annan kultur. Att ta emot ett barn från ett helt annat land som inte kan ett ord svenska. Vi har ett helt annat kulturellt förhållningssätt. Är det lättare? Så jag tror bara det är en konstig rädsla, man vill lämna och be någon annan ta över.

Vi ser att de båda skolformerna har närmat sig varandra på ett positivt sätt, men att det fortfarande finns en osäkerhet i förhållningssättet. Lokalintegreringen har medfört att man kommit närmare varandra på ett naturligt sätt och lättare kan ta del av varandras verksamheter. Särskolans elever finns nu ofta kvar i sin närmiljö och är därför redan kända bland kamraterna som kommer från samma bostadsområde. Detta tog våra respondenter upp som en stor fördel.

Sammanfattning

På vår fråga om var barnen i gränslandet får det bäst ser vi tydligt att det inte finns något enkelt svar. Det är ett dilemma mellan att å ena sidan få en lugnare, tryggare skolgång med omhändertagande på sikt och å andra sida bli stämplad och avskild från klassen. Det framgår från våra intervjuer att ju äldre elever man har i sina klasser, ju mer positiv är man till särskolan som egen skolform. Där talar pedagogerna om den känsla av gemenskap eleverna känner när de får vara med likasinnade. Pedagogerna som arbetar med de yngre barnen menar att denna gemenskap och tillhörighet istället finns i den vanliga grundskoleklassen. I våra intervjuer har vi hört att både pedagogerna och psykologerna ser grundskoleklassen som en mer utmanande och stimulerande miljö, men de ser också en risk att man kan känna sig ensam och exkluderad i sin vanliga klass när man inte hänger med i samtalen längre. De menar alla att man har en större möjlighet att integrera eleverna i de lägre åldrarna, men framåt 4-5: an kan det behövas en förändring. *Då* först kanske man kommer fram till att särskolan faktiskt är det bästa alternativet. Att särskolan och grundskolan nu hamnat under samma tak ser alla våra respondenter som en stor fördel.

7 Diskussion

Utredningsförfarandet

Det övergripande syftet med vår undersökning har varit att granska särskolein-skrivningsrutinerna och ta reda på hur forskare samt pedagoger och psykologer ute i verksamheten ser på problematiken kring de elever som befinner sig i gränslandet mellan grundskolan och särskolan. Vi har, med viss förvåning, sett att de intelligenstest som utvecklades på 1930 och 1940-talet är de som fortfarande används för att diagnostisera och kategorisera elever. Testerna väger tungt, men vi har också förstått att framför allt psykologerna lägger ner ett stort arbete på att tolka och försöka förstå vad testresultatet säger i kombination med vad man i övrigt vet om en elev och vad som framkommit av den pedagogiska och medicinska utredningen. I vår undersökning framkommer också att särskolans mottagningsteam ytterligare granskar utredningsmaterialet för att ta reda på om eleven verkligen har en utvecklingsstörning eller vad skollagen därmed jämför innan de fattar beslut om eleven har rätt till särskola.

När det gäller de elever som befinner sig i gränslandet mellan grundskolan och särskolan ser vi att det är många, både i och utanför skolan, som engagerat sig i den diskussion som förs om vilken skolform som är den bästa för dessa barn. Vi tror att frågan har aktualiserats i och med att de båda skolformerna nu finns under samma tak och vi välkomnar denna fortsatta debatt.

Samhällsutvecklingen - skolutveckling

Vi tror, liksom bl.a. Brodin och Lindstrand (2004) och Egelund, Haug och Persson (2006) att skolan är en spegling av samhället i stort. Den samhällsutveckling vi sett de senaste åren med ökad privatisering, valfrihet, individualisering och konkurrens har därför lett till en ökad segregation även i skolan. Vi har följt de senaste årens debatt om hårdare tag, betyg tidigare och fler prov i skolan. Skolverket har bl.a. fått i uppdrag av regeringen att ta fram nationella prov i matematik, svenska och svenska som andra språk för årskurs 3. Proven ska vara obligatoriska och ska användas från våren 2009 (Skolverket 2007). Dessa åtgärder kommer med all säkerhet att leda till en fortsatt ökning av kategorisering och sortering av elever som bl.a. drabbar den elevgrupp vi fokuserar på. De elever som förr gick i hjälpklass har åter blivit synliga då det är just dessa elever som inte klarar av att uppfylla alla skolans kunskapsmål. Dessa elever befinner sig nu i gränslandet mellan grundskolan och särskolan.

Vi har i vår undersökning försökt att ta reda på vad det är för faktorer som gör att vissa elever skrivs in i särskolan medan andra finns kvar i grundskolan och får stöd och hjälp där. Vår undersökning visar att gränslandsproblematiken är komplicerad och beror på många olika faktorer. Vår uppfattning är att ökningen under 90-talet berodde på skolans ekonomiska besparingsåtgärder i kombination med den nya läroplanen med krav på måluppfyllelse. Vi tror liksom Tideman (1998) att nedskärningarna ledde till att dessa elever inte kunde få tillräckligt med stöd inom den obligatoriska grundskolan.

Vi ser en tydlig motsättning mellan läroplanens (Lpo 94) värdegrund och dess mål och riktlinjer. Under *Skolan värdegrund och uppdrag* läser vi att "Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov" och under *Mål och riktlinjer* ser vi att "mål att uppnå uttrycker vad eleverna minst skall ha uppnått när de lämnar skolan." Vidare står det att det är skolans och skolhuvudmannens ansvar att eleverna ges möjlighet att uppnå dessa mål. Utifrån ovanstående är det inte svårt att förstå att man från skolans sida börjar fundera på alternativa lösningar för de elever som inte når upp till målen. Frågan om inkludering eller exkludering kommer då förmodligen att komma upp i elevhälsoteamets diskussioner. Som medlemmar i

elevhälsoteamet kommer vi att vara med i dessa samtal om lämpliga åtgärder och på sätt bli en del av maktapparaten oavsett om vi vill eller inte precis som Bel Habib (2001) och Hjärne och Säljö (2006) beskrivit.

I Salamancadeklarationen (Svenska Unescorådet, 2001) talas det om integrerade skolor, men man betonar också vikten av att på ett tidigt stadium identifiera, bedöma och stimulera de mycket små barn som har särskilda undervisningsbehov. Vi menar att det är viktigt att tidigt vara uppmärksam på varje elevs förutsättningar och behov så de får bästa tänkbara uppmuntran och stöd, men detta bör ske inom den ordinarie verksamheten. Vi anser att man inom grundskolan måste kunna hantera de elever som har inlärningsproblem så länge de fungerar socialt, är delaktiga i klassens gemensamma aktiviteter och trivs med kompisarna. Att enbart ha inlärningssvårigheter är inte tillräckliga skäl för en särskoleinskrivning. Vi har svårt att se varför de elever som klarar av att gå kvar i sina ordinarie klasser, som individintegrerade, ska behöva vara inskrivna i särskolan.

När det gäller de individintegrerade eleverna är vi också tveksamma till om de fyra resurstimmarna per vecka, som man i undersökningskommunen får från särskolan, är tillräckligt för att ge eleven det stöd den behöver. Här skulle man kunna göra en fördjupad studie för att ta reda på hur stödet till de individintegrerade eleverna ser ut i verkligheten. Vi misstänker att skolan lägger en större del av det specialpedagogiska stödet på andra elever som behöver hjälp för att uppnå målen.

Eftersom den individintegrerade eleven nu slipper kravet att nå upp till grundskolans kunskapsmål tror vi att det finns en risk i att stödet kan minska.

Som skolan ser ut idag ser vi ändå särskolan som ett alternativ när eleverna blir lite äldre. Vår undersökning har visat att det går en gräns vid 11-12 årsåldern, då eleven kanske själv känner sig annorlunda och utanför. Detta stämmer väl överens med det Blom (1999) skriver om att personer med en utvecklingsstörning har svårt att uppfatta och hantera abstraktioner och eftersom abstraktionsgraden i undervisningen ökar blir problemen därför större när man kommer upp i skolans högre årskurser. En annan orsak till att eleven får problem just i denna ålder tror vi är de nationella proven i årskurs 5. Då gäller inte längre individualisering och anpassning av innehållet efter var och ens förutsättningar utan då ska alla vara lika långt framme. Detta är som Kroksmark (2006) beskriver det en av "läroplanskonstruktionens paradoxer". Det här skapar naturligtvis svårigheter för den aktuella elevgruppen som har ett långsammare tempo och behöver längre tid på sig för att lära sig och förstå. Trots detta vet vi att det finns äldre elever som väljer att gå kvar i grundskolan även om de har rätt till en särskoleplacering. För att ta reda på hur eleverna själva ser på en eventuell särskoleinskrivning föreslår vi en fortsatt forskningsstudie med elevintervjuer. Där skulle man kunna fånga elevernas syn på hur de upplever sin situation.

Föräldrarnas möjlighet att välja skolform

I våra psykologintervjuer framkommer att det inte alls är ovanligt att föräldrarna motsäger sig en särskoleinskrivning trots att psykologerna föreslår detta. Detta stämmer inte överens med vad vi läst tidigare i de föräldrantervjuer som gjort av bl.a. Tideman (1998), Blom (1999) och Bel Habib (2001). De tar alla upp exempel på fall där föräldrarna känt sig mer eller mindre tvingade att tacka ja till en särskoleinskrivning för att eleven skall få det stöd och den hjälp han/hon behöver. Flera föräldrar berättar att de inte fått någon information om andra alternativ. Vi menar att föräldrarna visserligen har rätt att välja skolform men det verkar vara få föräldrar som vågar ifrågasätta den information och de råd som de får från experterna.

Förhoppningsvis har utvecklingen gått framåt och föräldrarna nu blivit mer delaktiga, men vi tror att det fortfarande finns mycket kvar att göra för att skapa ännu bättre förutsättningar för föräldramedverkan. Det vore intressant att göra nya föräldraintervjuer för att jämföra med dem som gjordes för några år sedan. Är det verkligen så att föräldrarna har fått tillräckligt med tid för att bilda sig en uppfattning om vad ett mottagande i särskolan innebär och vilka andra alternativ som finns, innan de bestämmer sig.

Ännu en gång ser vi kopplingen till samhällsutvecklingen. Precis som på många andra områden i samhället så är det den enskilde individens rätt att välja. Är du förälder till ett barn som har stora inlärningssvårigheter och inte klarar kunskapsmålen i grundskolan så har du själv rätt att välja skolform för ditt barn. Tanken är god men Liljekvist (1999) tar i sin bok *Skola och samhällsutveckling* upp den forskning som studerat hur marknadsanpassning och valfrihet påverkat skolan. Han skriver att skolforskningen ganska entydigt pekar på att: ”skolans resurser mest och bäst utnyttjas av dem som socialt och ekonomiskt tillhör de privilegierade” (s. 20). Vi ser en risk med detta och tror därför att vi som specialpedagoger måste värna om de föräldrar som inte tillhör denna resursstarka grupp. De är viktigt att vi informerar, diskuterar och ger oss tid att svara på frågor från de föräldrar som inte känner till sina rättigheter och vad man kan ställa för krav. Det är också viktigt att vi är lyhörda och lyssnar på eleverna och hur de ser på sin skolsituation. Specialpedagogerna måste ta parti för de resursvaga eleverna och föräldrarna, men de har också ett ansvar för hela gruppen. Om yrkesverksammas roll i relationen till de människor de möter skriver Eliason (1995): ”Vi måste visa *respekt* för den enskilda unika människan, hennes självbestämmande och integritet, men vi människor har också ett kollektivt och individuellt *ansvar* för varandra” (s. 58).

Framtidens skola

I ett historiskt perspektiv ser vi att skolan alltid haft svårt att hantera elevers olikheter. Under många år löstes problemen med hjälp av utsortering, aga och disciplin, metoder som tillhör en annan tid. Mycket i dagens skola handlar om kunskapsmålen, men läroplanen (Lpo 94) har också en värdegrundsdelen som handlar om skolans andra uppdrag. Där talas om alla människors lika värde, att alla ska få utvecklas till ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar, hänsyn till elevers olika förutsättningar och behov osv. Vi tror inte, som skolminister Björklund, att hårdare tag är lösningen för framtidens skola. Att skapa en demokratisk och jämställd skola är inte lätt, men alla har idag rätt till såväl individuell utveckling som lärande tillsammans med andra. Framtidens skola behöver en organisation där det både finns ordning och struktur och ett klimat där vi bryr oss om varandra. Många av eleverna i gränslandet har tidigare gått i förskolan där man utvecklat ett socialt samspel som skiljer sig från skolans individuella målstyrning. Här har det varit möjligt att mer fritt anpassa lämpliga aktiviteter och sysselsättningar knutna till vardagssituationer utifrån varje barns behov. Ofta har dessa barn klarat sig bra i förskolan och det är först när de kommer upp i skolåldern som svårigheterna aktualiseras. Vi menar att man behöver arbeta med värdegrunden kontinuerligt under hela skoltiden och stödja våra elever så att alla får möjlighet att utvecklas och delta i samhällslivet utifrån sina förutsättningar.

Kunskapsmålen är viktiga, men genom att fokusera lite mer på skolans värdegrund kan vi få, kanske inte *en* skola för alla, men en ”rymligare” skola där det finns plats för våra ”gränslandsbarn” och där vi ser varje enskild elev som en resurs.

Referenser

- Alvesson, M. & Deetz, S. (2000). *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Bel Habib, I (2001). *Elever med invandrarbakgrund i särskolan: specialpedagogik eller disciplinär makt*. MHS-Forskningsrapport. Kristiansstad: Högskolan.
- Blom, A. (1999). Särskilda elever: om barn i särskola: ställningstagande och erfarenheter. (FOU-rapport) Forsknings- och utvecklingsenheten. Stockholm: Socialtjänstförvaltningen.
- Björklund, J. (8 september, 2007). *Tillsammans lyfter vi Sverige*. Installationstal av Folkpartiets nye partiordförande vid Landsmöte i Västerås. Hämtat 23 december från http://www.folkpartiet.se/FPTemplates/ListPage____64286.aspx
- Brodin, J. & Lindstrand, P. (2004). *Perspektiv på en skola för alla*. Lund: Studentlitteratur.
- Börjesson, M. & Palmblad, E. (2003). *I problembarnens tid*. Helsingborg: Carlssons.
- Detta är ingen skola för alla. (2007, 6 juni). *Göteborgs-Posten*.
- Egelund, N. & Haug, P. & Persson, B. (2006). *Inkluderande pedagogik i skandinaviskt perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Elevstatistik för grundskolan inklusive förskoleklass 2007-03-15. Hämtad från kommunens hemsida på Internet 15/10-07.
- Eliason, R. (1995). *Forskningsetik och perspektivval*. Lund: Studentlitteratur.
- Fler elever i särskolan. *Missbedömningar en av orsakerna till lavinartad ökning, enligt Skolverket*. (2005, 9 september). Dagens Nyheter.
- Forskare kritiska till skolministern: Skolan på väg åt fel håll. (2007). *Specialpedagogik*, (4), s. 32-33.
- Frihiof, E. (2004, 2: a uppl.). *Det didaktiska mötet mellan grundskola och särskola – En studie om grundskollärares uppfattningar om grundsärskolan och barn i behov av särskilt stöd*. (Pedagogisk uppsats). Växjö: Växjö universitet.
- Hjärne E. & Säljö R. (2006). Skolproblem – barnets eget fel. *Pedagogiska magasinet*, (2) s. 58-61.
- Invandrarbarn i särskolan utan skäl. *Kommunföreträdare är oroade över att det görs felbedömningar*. (2003, 28 mars). Dagens Nyheter.
- Jahanmahan, F. (2007). Dumpade i särskolan. *Invandrare & minoriteter*, (3), s. 41-43.

- Klerfelt, A. (2007). *Barns multimediala berättande: En länk mellan mediakultur och pedagogisk praktik*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Krokmark, T. (2006). *Ny organisation krävs för 1-19-skolan*. Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation. Hämtat 27 december från <http://www.innovativtlanande.se/krokmark/>
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S. (1993). Om kvalitativa studier. *Nordisk pedagogik*, 13 (4).
- Lgr.69 (1969). *Läroplan för grundskola*. Stockholm: Utbildningsförlaget.
- Lgr.80 (1980). *Läroplan för grundskolan*. Stockholm: Utbildningsförlaget.
- Liljequist, K. (1999). *Skola och samhällsutveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Lpo (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Merriam, S. B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Obligatoriska särskolan i Kommunen (2007). Hämtat från kommunens hemsida på Internet 24/10-07.
- Rosenqvist, J. (red) (2007). *Specialpedagogik i mångfaldens Sverige - om elever med annan etnisk bakgrund än svensk i särskolan*. Ett samarbetsprojekt mellan Specialpedagogiska institutet och Högskolan Kristianstad (HKr)
- Skollagen 1985: 1100, 1 kap. 5 och 16 § §
- Skolverket. (2001). *Särskola en skola för mitt barn?* Rapport i pdf-format. Hämtat 30december från <http://www.skolverket.se/publikationer>
- Skolverket. (2006). Skolverkets aktuella analyser 2006. *Kommunernas särskola – Elevökning och variation i andel elever mottagna i särskolan*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket. (2007). *Nationella ämnesprov i grundskolan*. Hämtat från <http://www.skolverket.se/sb/d/276>
- SOU 2004: 98 *För oss tillsammans. Om utbildning och utvecklingsstörning. Slutbetänkande av Carlbeck-kommittén*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Svenska Unescorådet. (2001). *Salamanca deklARATIONEN*. Skriftserie nr 1. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Tideman, M. (1998). *I gränslandet mellan grundskola och särskola*.
Halmstad: Wigforsinstitutet, Högskolan i Halmstad

Tideman, M. (2000). *Normalisering och kategorisering. Om handikappideologi och välfärds-
politik i teori och praktik för personer med utvecklingsstörning*.
Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsdepartementet. (2003). *Mänskliga rättigheter. Konventionen om barnets rättig-
heter*. Stockholm: Regeringskansliet UD info.

Intervjuguide - psykologerna

1. Stämmer utredningsrutiner och ansvarsfördelningen i samband med mottagandet i särskolan med det som står i Kommunens riktlinjer?
2. Vilka tester gör du? Varför gör du just dessa? Vilka eventuella svårigheter finns det inbegripna i testförfarandet? <IQ 70?
3. På vilket sätt görs föräldrarna och eleverna delaktiga i utredningsarbetet?
4. Upplever du att antalet elever som skrivs in i särskolan ökat/minskat de senaste 5 åren? Vad tror du det beror på?
5. Tror du att det ligger något i påståendet att en del elever skrivs in i särskolan på felaktiga grunder?
6. Hur gör man om det visar sig att en särskoleplacering är felaktig?
7. Vad talar för/emot att en elev skrivs in i särskolan?

Intervjuguide - pedagogerna

1. Vad känner du till om kommunens utredningsrutiner och ansvarsfördelningen i samband med mottagandet i särskolan?
2. Upplever du att antalet elever som skrivs in i särskolan ökat/minskat de senaste 5 åren? Vad tror du det beror på?
3. Finns det något samarbete mellan särskolan och grundskolan inför en eventuell inskrivning i särskolan?
4. Tror du att du kan påverka om en elev ska skrivas in i särskolan eller ej? I så fall hur?
5. Upplever du att någon av dina elever är felplacerade och borde gå i särskolan/grundskolan i stället? Hur arbetar du i så fall med dessa barn?
6. Tror du att det ligger något i påståendet att en del elever skrivs in i särskolan på felaktiga grunder?
7. På vilket sätt görs föräldrarna och eleverna delaktiga i utredningsarbetet?
8. Vad talar för/emot att en elev skrivs in i särskolan